

การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง

THE INTERPRETATION OF BUDDHIST ART PICTURES IN ANCIENT LITERATURE OF LAMPANG PROVINCE

พระครูสังฆรักษ์ศุภณัฐ ภูริวัตฒโน *

Phrakrusangkarak Suphanut Puriwattano

พระพิษณุพล สุวรรณรูป **

Phrapissanupol Suwanarupo

ภัทรเดช ปันชยธาณาดุล ***

Phattaradech Panchayathanadul

บทคัดย่อ

รายงานการวิจัยเรื่อง การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ เพื่อศึกษาการตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยจะทำการสนทนากลุ่ม (Focus Group) คือ ปรชาญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญในเรื่องภาพพุทธศิลป์ และนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

จากการศึกษา พบว่า ศิลปะกับศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่โบราณกาล เพราะศิลปะมักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ศาสนาไปยังศาสนิกชนหรือสร้างเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของศาสนา และอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะอันวิจิตร เมื่อมนุษย์มีความศรัทธาในศาสนา ก็จะทุ่มเทอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีงามให้บังเกิดขึ้นแก่ศาสนาที่ตนเองนับถือ โดยเนื้อหาหรือเป้าหมายของศาสนศิลป์มุ่งเน้นที่ความดีงามและความสวยงาม และเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ปรัชญาของแต่ละศาสนา

สำหรับสังคมในจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มีรากฐานต่าง ๆ ทั้งความคิด ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม มาจากพระพุทธศาสนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจึงมีมากมายในจังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน เช่น วัด อุโบสถ เจดีย์ วิหาร หรือ ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม

* อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

** อาจารย์สาขาวิชาการสอนพระพุทธศาสนาและจิตวิทยาแนะแนว วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

*** อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง

ธรรมมาสน์ เอกสารโบราณ แม้กระทั่งภาพวาดหรือจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ถูกเรียกว่า พุทธศิลป์ การรับรู้ของประชาชนในทางศิลปะ เป็นการสัมผัสจากอวัยวะต่างๆ ที่ใช้ในการรับรู้ ตีความหมาย ออกเป็นสิ่งที่หนึ่งสิ่งใด ไม่ว่าจะการรับรู้นั้นจะเกิดจากประสาทส่วนใด หรือการรับรู้นั้นจะเกิดขึ้นเวลาใด การตีความหมายสำหรับการสัมผัสหรือการรับรู้นั้นมีจุดหมายเพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ได้รับรู้นั้นคืออะไร มีความหมายอย่างไร และการตีความหมายได้นั้น ผู้รับสัมผัสหรือผู้รับรู้นั้นต้องมีประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ มาก่อน หากผู้รับสัมผัสหรือรับรู้ไม่มีประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ มาก่อน การตีความหมายก็อาจจะทำไม่ได้หรือหากทำไปก็จะเป็นการผิดพลาด ฉะนั้น ประสบการณ์การเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งต่อกระบวนการรับรู้หรือสัมผัสด้วย

คำสำคัญ: การตีความ, ภาพพุทธศิลป์, เอกสารโบราณ

ABSTRACT

This purpose of this research, Interpretation of Buddha art pictures in ancient literature of Lampang province, is to study Interpretation of Buddha art pictures in ancient literature of Lampang province. This research is Qualitative Research. The Focus Group of this research was the philosophers who experienced in Buddha art pictures and the students of Mahachulalongkornrajavidyalai University, Lampang Buddhist College.

The study revealed that arts and religion have been related since an ancient times, because art was often established for communicating to propagate religion to religion follower or created to be the symbol of religion. It can be said that religion is the cause of exquisite art. When human believe in the religion, they will devote themselves to create good thing for their religion. Contents and targets of art religion purposes for goodness, niceness and to be an instrument for propagating the philosophy of each of religion.

For Lampang society, it is Buddhism society and has the foundations such as belief, thought, tradition, art and culture from Buddhism. So, Lampang has a lot of art objects which involve with Buddhism whether it be religious place such as temple, ubosot, chedi, cathedral or religious objects such as statue of Buddha, Dhamma book chest, Pulpit, ancient literature even if picture or painting of Buddhism. These art objects was called as Buddha art perception of people, it is the touch from any organ which was used for perception and interpretation, no matter what nerve create the perception or what is that perception and what that perception mean. For interpreting, recipients must have an experience for that matter before. If recipients didn't have an experience for that matter, they may couldn't to interpret or even though then did it, it could be errors. Therefore, the experience for learning any matter is one of the factors for touch and perception process.

Keywords: The interpretation, buddhist art pictures, ancient literature

บทนำ

คัมภีร์โบราณหรือคัมภีร์ที่ทำมาจากกระดาษสา เปรียบเสมือนคลังความรู้และภูมิปัญญาอันหลากหลายที่ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างไว้เพื่อเป็นคู่มือการดำรงชีวิตตามโครงสร้างและหน้าที่ทางสังคม หมู่บ้าน เช่น ความเชื่อ จารีต ประเพณี การรักษาโรค การปกครอง และเศรษฐกิจตลอดจนคำสอนที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา โดยการแสดงพระธรรมเทศนาจากองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และเหล่าพระสาวกทั้งหลาย คำสอนเหล่านั้นได้ถูกจารึกขึ้นเป็นลายลักษณ์อักษรผ่านโดยมีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา คือ พระไตรปิฎก ซึ่งบรรจุคำสอนที่สำคัญๆ แบ่งเป็น ๓ หมวดได้แก่ พระสุตตันตปิฎก พระอภิธรรมปิฎก และพระวินัยปิฎก รวมเป็นจำนวน ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์¹

จังหวัดลำปางเป็นอาณาจักรโบราณที่มีความเจริญรุ่งเรืองในอดีต และเป็นศูนย์กลางทางด้านศิลปกรรม และสถาปัตยกรรมอันโดดเด่นแห่งหนึ่งของภาคเหนือ อันเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สำคัญของชาติซึ่งปรากฏอยู่ในวัดและแหล่งโบราณสถานที่สำคัญอื่นๆ เป็นจำนวนมาก และในคัมภีร์โบราณ หรือเอกสารโบราณที่ได้จารึกเป็นภาพวาด² จะปรากฏรูปปั้นสัตว์ต่างๆ ในป่าหิมพานต์ ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว แต่ละตัวก็จะมี ความหมาย และความเชื่อที่แตกต่างกันออกไป ตลอดจนหลักธรรมที่แฝงอยู่ในงานศิลปะ

ภาพพุทธศิลป์ในคัมภีร์หรือเอกสารโบราณแต่ละท้องถิ่นย่อมมีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้สาเหตุที่ทำให้เกิดความแตกต่างกันนั้นอาจจะเป็นผลมาจากความแตกต่างทางด้านสภาพทางสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อของคนในสังคมนั้น ยกตัวอย่างงานวิจัยของ ศักดา บุญยัด³ ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะแกะสลักไม้ในหอไตรภาคอีสานตอนล่าง พบว่า ศิลปะในหอไตรเป็นงานศิลปะเชิงช่างของช่างพื้นบ้านอีสานตอนล่างที่สร้างสรรค์ขึ้นมีความเชื่อความศรัทธาในพระพุทธศาสนาแสดงถึงภูมิปัญญาของช่างและเอกลักษณ์ของงานศิลปะเชิงช่างของภาคอีสานตอนล่าง สะท้อนถึงวิถีชีวิต วิถีสังคม ขนบธรรมเนียมประเพณี ประวัติศาสตร์ชุมชนและมีคุณค่าควรแก่การศึกษา เพื่อการดำรงไว้ซึ่งความเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สั่งงามของชุมชนและของชาติ

ฉะนั้น จากประเด็นปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการตีความพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปางเพื่อเป็นแนวทางในการรับรู้ และความเข้าใจ ให้กับ ประชาชนหรือผู้ที่สนใจในเรื่องของพุทธศิลป์ที่ปรากฏในคัมภีร์โบราณต่อไป

¹ ศรีใจ กันทะวัง, ความรู้สึกดีงามในลวดลายพุทธศิลป์ล้านนา, ศิลปะมหาบัณฑิต (จิตรกรรม), (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552), หน้า 1.

² คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542), หน้า 1-3

³ ศักดา บุญยัด, การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะไม้แกะสลักในหอไตรภาคอีสานตอนล่างของผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏอุบลราชธานี, วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา, (คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), หน้า 4.

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องเรื่อง การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง มีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ 1. เพื่อศึกษาการตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

- 3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก
- 3.2 การสร้างเครื่องมือการวิจัย
- 3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 3.4 การตรวจสอบข้อมูล
- 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ปราชญ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญในเรื่องภาพพุทธศิลป์ จำนวน 10 รูป/คน

นิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครลำปาง 15 รูป/คน

3.2 การสร้างเครื่องมือการวิจัย

การสนทนากลุ่ม (Focus Group)

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. การสร้างเครื่องมือของการวิจัย
 - 2.1 ทบทวนแนวคิดที่เกี่ยวข้อง
 - 2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศิลป์
 - 2.1.2 การรับรู้ของมนุษย์ในทางศิลปะ
 - 2.1.3 แนวคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน
 - 2.1.4 แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และนโยบายภาครัฐต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรม
 - 2.2 ออกแบบแนวคำถามที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรม
 - 2.3 คัดเลือกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา
 - 2.4 สร้างบรรยากาศให้คุ้นเคยกันระหว่างนักวิจัยกับผู้เข้าร่วมสนทนา แล้วจึงวกเข้าสู่คำถามหลักหรือคำถามประเด็นที่ทำการศึกษา
 - 2.5 ผู้จดบันทึก (Note taker) จดบันทึกระหว่างสนทนากัน

2.6 ประมวลผลและวิเคราะห์ผล

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 รวบรวมข้อมูลบริบทเชิงพื้นที่ ใช้เทคนิคการวิจัยเชิงประจักษ์ และข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาเติมเต็มของข้อมูลที่ได้มาแต่ละส่วน

3.3.2 รวบรวมข้อมูลระหว่างการดำเนินการวิจัย และทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis)

3.3.3 สรุปผลการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จำแนกตามประเด็น

3.4 การตรวจสอบข้อมูล

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การอธิบายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์หลักฐานอ้างอิงมีผู้สำรวจไว้ แต่ความถูกต้องหรือความไม่ชัดเจนก็ยังคงมีอยู่บ้าง ดังนั้น การตรวจสอบข้อมูลผู้วิจัยจึงตรวจสอบจากเอกสารอ้างอิง และบุคคล ย้อนกลับไปมา ให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและใกล้เคียงกับสภาพความเป็นจริงให้มากที่สุด โดยอาศัยการสัมภาษณ์จากผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ผู้เชี่ยวชาญ ปราชญ์ชาวบ้าน และตรวจสอบเปรียบเทียบความจริงจากคำบอกเล่ากับเอกสาร ตลอดจนสภาพปัจจุบันที่เข้าไปสำรวจในพื้นที่จริง

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) ให้มีความถูกต้องของเนื้อหา และความเหมาะสมด้านภาษาที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ผลการศึกษา

1. การตีความภาพพุทธศิลป์ที่ปรากฏในเอกสารโบราณของจังหวัดลำปาง

ศิลปะกับศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันมานับตั้งแต่โบราณกาล เพราะศิลปะมักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ศาสนาไปยังศาสนิกชนหรือสร้างเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของศาสนา และอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะอันวิจิตร เมื่อมนุษย์มีความศรัทธาในศาสนา ก็จะทุ่มเทอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีงามให้บังเกิดขึ้นแก่ศาสนาที่ตนเองนับถือ โดยเนื้อหาหรือเป้าหมายของศาสนศิลป์มุ่งเน้นที่ความดีงามและความสวยงาม และเพื่อเป็นสื่อในการเผยแพร่ปรัชญาของแต่ละศาสนา

สำหรับสังคมในจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มีรากฐานต่างๆ ทั้งความคิด ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม มาจากพระพุทธศาสนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจึงมีมากมายในจังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน เช่น วัด อุโบสถ เจดีย์ วิหาร หรือ ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม ธรรมมาสน์ เอกสารโบราณ แม้กระทั่งภาพวาดหรือจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ถูกเรียกว่า พุทธศิลป์

พุทธศิลป์ คืองานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักธรรม โดยมุ่งเน้นความงามที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุ สร้างขึ้นเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา พุทธศิลป์จึงเป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

จากขนบธรรมเนียม ประเพณี และคติความเชื่อ ผสมผสานเข้ากับวิถีชีวิตของคนไทยที่ผูกพันอยู่กับธรรมชาติ และความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก่อเกิดเป็นงานพุทธศิลป์ที่มีเอกลักษณ์และมีความงดงามอย่างลงตัว ศิลปกรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้ผู้คนได้ชื่นชม ล้วนแล้วแต่เป็นศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือเป็นพุทธศิลป์ จึงอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะที่วิจิตร ที่ได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับผู้คนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฐานะพุทธศาสนิกชน จึงหวงแหนรักษาพระพุทธศาสนาให้คงอยู่คู่แผ่นดินต่อไป

อภิปรายผลการวิจัย

ศิลปะกับศาสนาเป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันมาตั้งแต่โบราณกาล เพราะศิลปะมักถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการเผยแผ่ศาสนาไปยังศาสนิกชนหรือสร้างเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของศาสนา และอาจกล่าวได้ว่า ศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะอันวิจิตร เมื่อมนุษย์มีความศรัทธาในศาสนา ก็จะทุ่มเทอุทิศตนเพื่อสร้างสรรค์ สิ่งที่ดีงามให้บังเกิดขึ้นแก่ศาสนาที่ตนเองนับถือ โดยเนื้อหาหรือเป้าหมายของศาสนศิลป์มุ่งเน้นที่ความดีงามและความสวยงาม และเพื่อเป็นสื่อในการเผยแผ่ปรัชญาของแต่ละศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมโกศาจารย์⁴ ได้กล่าวไว้ว่า ยอดของศิลปะนั้น เป็นเรื่องดำรงชีวิตจิตใจให้อยู่เหนือความทุกข์ นี่เป็นศิลปะสูงสุดใน พระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นศิลปะของชาวพุทธ ในการช่วยกันปลดปล่อยความทุกข์ในทาง จิตใจ หรือปัญหาสังคม ในปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นเรื่องของวัตถุ ศิลปะของชาวพุทธเลยกลายเป็น เรื่อง โบสถ์เจดีย์ และพระพุทธรูปสวยๆ ดังนั้น ศิลปะจึงเป็นสิ่งจำเป็นในพระพุทธศาสนา เพราะศิลปะนั้นต้องใช้ในการดำรงชีวิต และพระพุทธรูปก็ทรงสรรเสริญผู้ที่มีศิลปะ พระพุทธปฏิมากรที่นายช่างได้บรรจงสรรสร้างนั้น ย่อมนับเป็นศิลปะ โดยนายช่างถือว่าเป็นนักปฏิมากรและพระพุทธรูปเป็นศิลปะที่ได้ถ่ายทอดออกมาสู่สายตาของสาธารณชน แม้แต่พระพุทธรูป ก็ทรงใช้ศิลปะในการเผยแผ่ศาสนา การสอนของ พระพุทธเจ้าแต่ละครั้ง แม้เป็นเพียงธัมมิกถา หรือเทศนาทั่วไป ซึ่งมีใช้คราวที่มีความมุ่งหมายเฉพาะ พิเศษ ก็จะดำเนินไปอย่างสำเร็จผลดี พระองค์มีพุทธลีลาในการสอน หรือเทศนาวิธี ๔ แบบคือ⁵

- 1) สันทัสนา ชี้แจงให้เห็นชัด
- 2) สมาทปนา ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ
- 3) สมุตเตชนา ระวังให้อาจหาญแก่งล้า
- 4) สัมปหังสนา ปลอดภัยให้สดชื่นรุ่งเรือง

⁴ กวีวงศ์ (รวบรวม), ศิลปะและสุนทรียภาพทางจิตวิญญาณ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ สุขภาพใจ, 2544), หน้า 142-143.

⁵ พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์, 2528), หน้า 148-159.

พระพุทธรูปองค์หนึ่งที่ใช้ศิลปะ แต่ว่าศิลปะที่พระพุทธรูปใช้นั้นเป็นศิลปะแบบนามธรรม และเป็นความสามารถเฉพาะตน อาจกล่าวได้ว่าศิลปะนั้นมีทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม พุทธ ศิลปะนั้นก็เช่นกัน ไม่ว่าจะบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ก็ต้องมีศิลปะในการดำรงตน แต่พระพุทธรูปก็มิให้ บรรพชิตติดอยู่กับศิลปะดังกล่าวแต่สำหรับคฤหัสถ์นั้นจำเป็นต้องใช้ศิลปะในการดำเนินชีวิต

สำหรับสังคมในจังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา มีรากฐานต่างๆ ทั้งความคิด ความเชื่อ ประเพณี ศิลปะ และวัฒนธรรม มาจากพระพุทธศาสนา ศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาจึงมีมากมายในจังหวัดลำปาง ไม่ว่าจะเป็นศาสนสถาน เช่น วัด อุโบสถ เจดีย์ วิหาร หรือ ศาสนวัตถุ เช่น พระพุทธรูป ตู้พระธรรม ธรรมมาสน์ เอกสารโบราณ แม้กระทั่งภาพวาดหรือจิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งศิลปกรรมเหล่านี้ถูกเรียกว่า พุทธศิลป์ การรับรู้ของประชาชนในทางศิลปะ เป็นการสัมผัสจากอวัยวะต่างๆ ที่ใช้ในการรับรู้ ตีความหมาย ออกเป็นสิ่งที่เห็นได้ ไม่ว่าจะเป็นการรับรู้ที่เกิดจากประสาทส่วนใด หรือการรับรู้ที่เห็นเกิดขึ้นในเวลาใด การตีความหมายสำหรับการสัมผัสหรือการรับรู้ที่มีจุดหมายเพื่อให้ทราบถึงสิ่งที่ได้รับรู้หรือสัมผัสคืออะไร มีความหมายอย่างไร และการตีความหมายได้นั้น ผู้สัมผัสหรือผู้รับรู้นั้นจะต้องมีประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ มาก่อน หากผู้สัมผัสหรือรับรู้ไม่มีประสบการณ์ในสิ่งนั้นๆ มาก่อน การตีความหมายก็อาจจะทำไม่ได้หรือหากทำไปก็จะเป็นการผิดพลาด ฉะนั้น ประสบการณ์การเรียนรู้ในสิ่งต่างๆ จึงเป็นปัจจัยหนึ่งต่อกระบวนการรับรู้หรือสัมผัสด้วย⁶ การที่บุคคลได้สัมผัสและมีปฏิริยาตอบสนองต่อสิ่งเร้า โดยปกติเรารู้โดยการผ่านประสาทสัมผัสซึ่งได้แก่ ระบบรับสัมผัส (Receptor) ในตา จมูก ลิ้น ผิวหนังและกล้ามเนื้อ ข่าวสารที่ระบบสัมผัสรับจากสิ่งแวดล้อมจะถูกส่งไปยังสมอง เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นการได้เห็น การได้กลิ่น การได้รส ความหนาวความเจ็บปวด ฯลฯ พฤติกรรมความรู้สึกเป็นการตอบสนองขั้นแรกสุดของเราต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม สมองจะตีความสิ่งที่รู้สึกต่อไปอีกขั้นหนึ่งทำให้สมองได้แปลการรับรู้ (Perception) ว่าสิ่งที่เห็น ได้ยิน หรือรู้สึกนั้นคืออะไร ขบวนการรับรู้จึงเป็นการตีความข่าวสารจากสมองที่ได้รับ การตีความดังข้างต้นจึงต้องขึ้นอยู่กับองค์ประกอบต่างๆ เช่น ประสาทสัมผัส ธรรมชาติของสิ่งที่ได้พบเจอประสบการณ์เดิม ความคาดหวังในขณะนั้น ความสนใจ การจัดหมวดหมู่ของสิ่งต่างๆ ซึ่งมีผลทำให้แต่ละคนมีความรับรู้ที่แตกต่างกันไป การรับรู้ของคนเราจึงมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. สิ่งเร้ามาสัมผัสตัวเราทางอวัยวะสัมผัสต่างๆ ในระดับที่มีความเหมาะสม
2. ประสาทสัมผัสมีความสมบูรณ์พอที่จะรับสิ่งเร้านั้นแล้วส่งไปยังสมองให้สมองแปลความหมายออกมา
3. มีประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ เช่น การคิดไว้ก่อนในใจ
4. อาศัยประสบการณ์เดิมนั้นแปลความหมายออกมา

พุทธศิลป์ คืองานศิลปะประเภทต่างๆ ทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการปฏิบัติตามหลักธรรม โดยมุ่งเน้นความงามที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุ สร้างขึ้นเพื่อสถาปนาเป็นพุทธบูชา พุทธศิลป์จึงเป็นสิ่งที่โน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีตามหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา

⁶ สุชาติ เกาทอง, ทัศนศิลป์กับมหรสพการสร้างสรรคและสุนทรียภาพ, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2545), หน้า 49.

จากขนบธรรมเนียม ประเพณี และคติความเชื่อ ผสานสอดแทรกกับวิถีชีวิตของคนไทยที่ผูกพันอยู่กับ ธรรมชาติ และความเชื่อมั่นศรัทธาในพระพุทธศาสนา ก่อเกิดเป็นงานพุทธศิลป์ที่มีเอกลักษณ์และมีความงดงาม อย่างลงตัว ศิลปะกรรมต่างๆ ที่ปรากฏให้ผู้คนได้ชื่นชม ล้วนแล้วแต่เป็นศิลปกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา หรือเป็นพุทธศิลป์ จึงอาจกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาเป็นบ่อเกิดของศิลปะที่วิจิตร ที่ได้สร้างความภาคภูมิใจให้กับ ผู้คนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในฐานะพุทธศาสนิกชน ซึ่งสอดคล้องกับ ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสินทร์⁷ กล่าวว่า คุณค่า ศิลปกรรมที่ปรากฏในชุมชนคือคุณค่าด้านวัฒนธรรมคุณค่าด้านสุนทรียภาพและจริยธรรมคุณค่าด้านบุคลิกภาพ และอารมณ์คุณค่าด้านการเรียนรู้จากพฤติกรรมทางศิลปกรรมคุณค่าด้านการเรียนรู้จากพฤติกรรมทางสังคมใน ส่วนความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพันกับชุมชนพบว่าเกิดขึ้น หากชุมชนได้เรียนรู้คุณค่าศิลปกรรมโดยเชื่อมโยงความคิดกับประวัติศาสตร์และความรู้ดั้งเดิมที่เป็นรากฐานของ ตนก่อให้เกิดความเข้าใจการตัดสินใจได้เองความมั่นใจความภูมิใจและความมีเกียรติภูมิจะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อ ตนเองในเชิงบวกและหากชุมชนเกิดความคุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคมก่อให้เกิดความเชื่อมั่นการยอมรับการ ปรับตัวต่อพฤติกรรมภายในชุมชนได้ความพอใจและความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนส่งผลให้เกิดความผูกพันกับ ชุมชนมากแต่หากชุมชนเรียนรู้คุณค่าศิลปกรรมโดยเชื่อมโยงความคิดกับความรู้ใหม่ภายนอกชุมชนก่อให้เกิด ความไม่เข้าใจการตัดสินใจเองไม่ได้ความไม่มั่นใจความไม่ภูมิใจและขาดเกียรติภูมิจะส่งผลให้เกิดทัศนคติต่อ ตนเองในเชิงลบและหากชุมชนเกิดความไม่คุ้นเคยกับแบบแผนทางสังคมก่อให้เกิดความไม่เชื่อมั่นการวางเฉยการ ปรับตัวไม่ได้ต่อพฤติกรรมภายในชุมชนซึ่งความไม่พอใจและความไม่รู้สึกเป็นเจ้าของชุมชนนี้ส่งผลให้เกิดความ ผูกพันกับชุมชนน้อย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการวิจัยในครั้งนี้

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบการตีความภาพพุทธศิลป์ในพื้นที่ใกล้เคียง เช่น จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดพุน จังหวัดพะเยา จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการตีความภาพพุทธศิลป์บูรณาการกับการจัดการเรียนการสอน
- 2) ควรมีการศึกษาการตีความภาพพุทธศิลป์ร่วมกับศิลปะแขนงอื่นๆ เพิ่มขึ้นนอกเหนือจาก ภาพที่ปรากฏในเอกสารโบราณ

⁷ ศักดิ์ชัย เกียรติธนาสินทร์. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความผูกพัน กับชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

เอกสารอ้างอิง

กวีวงศ์ (รวบรวม). ศิลปะและสุนทรียภาพทางจิตวิญญาณ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2544
คณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. วัฒนธรรม พัฒนาการทาง

ประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดลำปาง. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการ

อำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว, 2542

พระราชวรมุนี (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์
, 2528

ศรีใจ กันทะวัง. ความรู้สึกดีงามในลวดลายพุทธศิลป์ล้านนา. ศิลปะมหาบัณฑิต (จิตรกรรม)

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552

ศักดิ์ดา บุญยดี. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณค่าศิลปะไม้แกะสลักในหอไตรภาคีสานตอนล่างของ

ผู้เชี่ยวชาญ อาจารย์ และนักศึกษาระดับปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา สถาบันราชภัฏ

อุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญาตรี โปรแกรมวิชาศิลปศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2546

ศักดิ์ชัย เกียรตินาคินทร์. ความสัมพันธ์ระหว่างคุณค่าศิลปะกรรมกับการสร้างทัศนคติต่อตนเองและความ

ผูกพันกับชุมชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542.

สุชาติ เถาทอง. ทัศนศิลป์กับมนุษย์การสร้างสรรค์และสุนทรียภาพ. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์,

2545